

MIROŚLAW GROCHOWSKI

Uniwersytet Warszawski

POWIĄZANIA MIĘDZYNARODOWE OBSZARU METROPOLITALNEGO WARSZAWY*

Abstract: International Cooperation of the Warsaw Metropolitan Area. Metropolitan cities and metropolitan areas are parts of international global networks. They are the most important and powerful spatial units that have impact on economic processes in global, regional and local scale. Contemporary world metropolises differ in terms of their role and position in global networks. A good indicator for identification of this role and position is an intensity of international cooperation of metropolis. This article presents international cooperation of the Warsaw Metropolitan Area (WMA). The article is based on results of studies conducted as a part of diagnosis needed for preparation of a *Plan of Spatial Development of the Warsaw Metropolitan Area*. The following themes of international cooperation of the WOM had been examined: economy, culture, science/R&D sector, tourism, transportation, and direct international cooperation of municipalities located in the Warsaw Metropolitan Area. Based on results of studies conducted it might be stated that the international cooperation of the WMA is dominated by the central city – the capital city of Warsaw. The vast majority of metropolitan functions are located in Warsaw. This fact determines to large extend location of new functions especially in the sector of economy. Concentration of metropolitan functions in Warsaw has direct impact on intensity of international links and relationships of the WMA. The Warsaw Metropolitan Area is a part of international networks of cooperation in all analyzed spheres. However, it shall be emphasized that relations with European partners (institutions and firms) are the strongest. It shall also be noted that the fastest developing relationships are those of economic na-

* Opracowanie jest skrótem wyników prac studialnych nt. międzynarodowych powiązań OMW prowadzonych w ramach przygotowań *Planu zagospodarowania przestrzennego Obszaru Metropolitalnego Warszawy*. Studia były prowadzone przez Zespół Badawczy PRACOWNIA 113 z Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych UW pod kierunkiem M. Grochowskiego we współpracy z Mazowieckim Biurem Zagospodarowania Przestrzennego i Rozwoju Regionalnego w Radomiu, reprezentowanym przez p. B. Majewską.

ture. The current role and position of the WMA in the global networks results predominantly from the long period of isolation of the WMA during the era of communism as well as from the lack of an attractive offer that could incorporate the WMA into the networks on international cooperation. The situation changed in 1990. Currently the biggest problem of the WMA in terms of developing international cooperation is poor transportation connectivity, relatively low level of development of infrastructure that is needed to facilitate this cooperation, and lack of financial resources especially in the sector of science/R&D and culture.

Wprowadzenie

Miasta i obszary metropolitalne funkcjonują w ponadnarodowych sieciach różnego typu zależności. Na kształt relacji między obszarami metropolitalnymi położonymi w różnych częściach świata mają wpływ m.in. globalizacja i internacjonalizacja procesów rozwoju. Relacje te determinują funkcjonowanie miast i obszarów metropolitalnych przez przypisanie im określonych ról i pozycji w sieciach.

Powiązania międzynarodowe – ich rozległość (liczba i zasięg), charakter oraz intensywność świadczą o stopniu włączenia obszaru metropolitalnego (miasta centralnego obszaru i pozostałych jednostek wchodzących w skład obszaru) w sieci powiązań o charakterze gospodarczym i społeczno-politycznym. Powiązania międzynarodowe otwierają nowe możliwości rozwoju dzięki kontaktom gospodarczym, sprzyjają wywoływaniu i absorpcji innowacji. Są także elementem promocji obszaru metropolitalnego, ukazującym dostępność jego walorów i zasobów, oraz pomagającym w tworzeniu wizerunku obszaru metropolitalnego jako potencjalnego partnera współpracy w różnych dziedzinach.

Identyfikacja powiązań międzynarodowych obszaru metropolitalnego jest jednym ze sposobów określenia potencjału rozwoju poszczególnych jego części oraz przestrzennego zróżnicowania tego potencjału w ramach całego obszaru. Analiza przestrzennego zróżnicowania powiązań międzynarodowych może być istotna z punktu widzenia określenia spójności funkcjonalno-przestrzennej obszaru metropolitalnego, identyfikacji tkwiących w obszarze metropolitalnym (i jego częściach) szans i możliwości rozwoju oraz wskazaniu barier dla harmonijnego rozwoju obszaru.

Prezentowane opracowanie przedstawia zarys powiązań międzynarodowych Obszaru Metropolitalnego Warszawy. Dziedziny powiązań, jakie zostały uwzględnione w analizach to gospodarka, kultura, nauka, turystyka, transport, oraz bezpośrednia współpraca z zagranicą

gmin OMW. Na potrzeby opracowania przyjęto, że OMW obejmuje obszar w obrębie tzw. Dużej Obwodnicy Warszawy i w jego skład wchodzi: m. st. Warszawa (m. na prawach powiatu) oraz 17 powiatów (z tego 11 w całości). W skład OMW wchodzi 91 gminnych jednostek administracyjnych – 14 gmin miejskich, 23 gminy miejsko-wiejskie i 54 gminy wiejskie. Analiza zjawisk i procesów świadczących o powiązaniach międzynarodowych OMW obejmuje lata 1999–2004.

1. Powiązania międzynarodowe – podejście badawcze

Istnieją dwie metody określenia powiązań międzynarodowych miast czy obszarów. Pierwsza polega na identyfikacji występujących na danym obszarze instytucji, firm i organizacji ważnych z punktu widzenia rozwoju gospodarczego i społeczno-politycznego w skali międzynarodowej. Instytucje, firmy i organizacje są traktowane jako atrybuty obszaru. Atrybuty te mają specyficzne cechy, a ich liczba i rodzaj są zmienne i mogą wskazywać na zmianę sytuacji danej jednostki (miasta, gminy, obszaru) w sieci powiązań. Metoda ta, choć powszechnie stosowana, ma jednak zasadniczą wadę. Samo występowanie atrybutów nie daje bowiem podstaw do wnioskowania, jak intensywne są powiązania międzynarodowe danej jednostki przestrzennej i jak ważnym jest ona węzłem w powiązaniach międzynarodowych w skali globalnej.

W drugiej, rzadziej stosowanej metodzie, obok identyfikacji atrybutów podejmuje się próbę określenia intensywności i charakteru kontaktów międzynarodowych. Wykorzystanie tej metody nie jest jednak łatwe, gdyż analiza powiązań w sieci polega na śledzeniu wzajemnych relacji. Określając strukturę sieci (pozycję danego obszaru) trzeba dysponować miarami, które pomogą wskazać wielkość i kierunek wymiany (zależności) oraz relacje między węzłami (obszarami). Znacznie łatwiej wykazać, że dany obszar ma określony zestaw instytucji, firm czy organizacji niż zmierzyć intensywność kontaktów tego obszaru z innymi.

W badaniach, których rezultaty są prezentowane w opracowaniu zastosowano obie metody identyfikacji powiązań międzynarodowych. Przyjęto, zgodnie z pierwszą metodą, że samo istnienie instytucji, firm i organizacji świadczących o metropolitalnym charakterze OMW włącza Warszawę i jej obszar metropolitalny w sieci powiązań międzynarodowych. Dodatkowo, dla określenia intensywności i charakteru kontaktów międzynarodowych OMW przeprowadzono badania ankietowe, dotyczące powiązań Warszawy i gmin OMW w dziedzinach gospodarki,

kultury, nauki, turystyki, transportu i kontaktów zagranicznych samorządów OMW.

W przypadku powiązań gospodarczych zdecydowano się skoncentrować uwagę na firmach europejskich i światowych działających na terenie OMW oraz na firmach z udziałem kapitału zagranicznego. Analizie poddano lokalizację tych firm oraz dostępne charakterystyki dotyczące profilu ich działalności i pozycji w sieci danej korporacji.

W przypadku powiązań w dziedzinie kultury poza dostępnymi danymi i informacjami o charakterze statystyczno-sprawozdawczym przeprowadzono badania ankietowe na obszarze OMW. Decyzja ta wynikała z braku systematycznych i dostępnych danych i informacji. Tymczasem waga powiązań kulturalnych dla zaistnienia w sieci metropolii jest bardzo duża. Powiązania międzynarodowe w dziedzinie kultury są często początkowym etapem nawiązywania współpracy gospodarczej, finansowej, politycznej czy technologicznej. Międzynarodowe powiązania kulturalne mają częściej niż inne rodzaje powiązań charakter współpracy, w której obie strony zyskują. Często powiązania te są trwałą formą współpracy z zagranicą i stanowią formę promocji regionu.

W przypadku powiązań w dziedzinie nauki założono, że obecność uczelni i instytutów badawczych na danym terenie jest ważnym czynnikiem prorozwojowym. Przyjęto, że odpowiedni profil i formy działalności uczelni i instytutów badawczych stwarzają możliwości wywoływania i absorpcji innowacji w wielu dziedzinach życia społecznego i gospodarczego przez kształcenie kadr i prowadzenie prac naukowo-badawczych. Istnienie renomowanych i aktywnych uczelni i instytutów badawczych o powiązaniach międzynarodowych sprzyja promocji regionu i wpływa na nawiązywanie kontaktów w innych dziedzinach. Liczbę i zasięg kontaktów międzynarodowych tych instytucji potraktowano jako wskaźnik rangi uczelni i poziomu aktywności na arenie międzynarodowej.

W przypadku powiązań w dziedzinie turystyki skoncentrowano się na danych i informacjach dotyczących bazy turystycznej i pobytach turystów zagranicznych w OMW.

Określeniu miejsca OMW w sieciach transportowych posłużyła charakterystyka układów transportowych, w jakich funkcjonuje Warszawa i jej obszar metropolitalny. Przyjęto, że najważniejszymi środkami transportu międzynarodowego, ze względu na zasięg i warunki podróży, pozostają kolej i samolot. Z tego powodu powiązania transportowe OMW są jednoznaczne z połączeniami kolejowymi i lotniczymi Warszawy. W przeprowadzonych badaniach wykorzystano dane i informacje z lat 2004 i 2005.

W przypadku współpracy międzynarodowej gmin wykorzystano informacje i dane statystyczno-opisowe oraz wyniki badań ankietowych. W kwestionariuszu ankiety wyróżniono dwie kategorie kontaktów zagranicznych: a) współpraca zagraniczna w ramach związków, zrzeszeń, stowarzyszeń itp., b) uczestnictwo w programach Unii Europejskiej.

2. Powiązania międzynarodowe OMW w dziedzinie gospodarki

Wśród blisko tysiąca największych inwestorów zagranicznych w Polsce¹ na koniec 2003 r. dużą grupę stanowiły największe przedsiębiorstwa europejskie. Około 150 przedsiębiorstw z tej listy, czyli prawie 1/6, to liczące się na rynku europejskim firmy o obrotach rocznych przekraczających przynajmniej 2,4 mld euro (w 2003 r.). Mimo obecności inwestorów zagranicznych w całym kraju, najważniejsze miejsce wśród docelowych lokalizacji zajmuje obszar OMW. Wiele firm europejskich, także tych największych, uczestniczy w polskim rynku w stopniu mniejszym, niż obejmuje to lista PAIiIZ (czyli zainwestowało mniej niż 1 mln USD). Ogółem, z 300 największych firm europejskich na rynku polskim obecnych jest aż 190 (63,3%). Na obszarze OMW (głównie w Warszawie) działa 165 z 300 (czyli 55%) największych firm europejskich².

Struktura sektorowa i branżowa firm europejskich obecnych na obszarze OMW jest zasadniczo podobna do struktury ogólnoeuropejskiej. Zauważalny jest tylko nieco wyższy udział w OMW europejskich firm z sektora przemysłowego. Należy jednak pamiętać, że część z uwzględnionych w zestawieniu firm nie prowadzi na terenie OMW działalności produkcyjnej, ale odgrywa rolę polskich przedstawicielstw handlowych tych firm. Natomiast wciąż mała jest skala umiędzynarodowienia działalności związanej z zaopatrywaniem w energię, gaz i wodę (infrastruktura sieciowa).

Poza dużymi przedsiębiorstwami obecnymi na obszarze OMW, znaczny wkład w rozwój gospodarki regionu mają małe i średnie przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym. Na terenie OMW liczba spółek z udziałem kapitału zagranicznego osiąga prawie 16,4 tys. stanowiąc 96,2% w województwie i 33,5% w kraju.

¹ *The List of Major Foreign Investors in Poland*. 31st December, 2003, Warszawa, PAIiIZ.

² *Die 500 größten Unternehmen Europas*, <http://www.handelsblatt.com> (04.01.2005).

Wyniki przeprowadzonych analiz wskazują, że OMW włączony jest w globalne sieci współpracy gospodarczej. Jednak dzieje się to głównie dzięki Warszawie – miastu centralnemu OMW. To w Warszawie i jej bezpośrednim sąsiedztwie zlokalizowane są tak firmy zagraniczne, jak i spółki z kapitałem zagranicznym. Choć od 1996 r. dynamika przyrostu spółek była wyraźnie wyższa w OMW poza Warszawą nie zmienia to tego, że Warszawa i tereny wokół niej są postrzegane jako najbardziej atrakcyjne dla inwestorów.

OMW, głównie dzięki Warszawie, funkcjonuje na mapie sieci powiązań gospodarczych w skali Europy i świata. Z analiz wyłania się obraz OMW przede wszystkim jako węzła sieci europejskiej, choć brak jest przedstawicielstw firm z Portugalii czy Irlandii. Podobnie jak w całej Europie w OMW dominują firmy z największych państw Unii Europejskiej. Wśród 300 największych w Europie aż 173 (57%) wywodzą się z trzech państw: Wielkiej Brytanii, Francji i Niemiec. Na terenie OMW ich udział jest zbliżony (100 ze 165 firm, czyli (60%). Różnica polega tylko na większej liczbie firm wywodzących się z Francji (39) i Niemiec (35), niż z Wielkiej Brytanii (tylko 26). Należy raz jeszcze podkreślić, że przytłaczająca większość firm europejskich, które są obecne na obszarze OMW, mieści się w Warszawie lub jej bezpośrednim sąsiedztwie³. Można więc wysnuć wniosek, że choć mówimy o powiązaniach międzynarodowych OMW, w rzeczywistości mówimy o powiązaniach miasta centralnego.

3. Powiązania międzynarodowe OMW w dziedzinie kultury

Zebrany materiał na temat powiązań OMW w dziedzinie kultury jest zbyt obszerny, aby podjąć próbę nawet bardzo syntetycznej prezentacji tych powiązań z kilku ostatnich lat⁴. Podsumowując wyniki badań można tylko stwierdzić, że większość międzynarodowych powiązań kul-

³ Chodzi o siedziby ogólnopolskie przedstawicielstw firm europejskich. Obecność wielu z badanych firm można zaobserwować w licznych miastach i gminach wiejskich w OMW, ale tylko w formie filii lub oddziałów sieci sprzedaży (np. stacje benzynowe, sklepy należące do określonej sieci). W tej części opracowania ta forma obecności została pominięta, gdyż te placówki nie spełniają aktywnej roli w tworzeniu powiązań o charakterze międzynarodowym.

⁴ Materiały źródłowe i źródła instytucjonalne informacji obejmowały: biuletyny informacyjne, zestawienia roczne działalności placówek kulturalnych z OMW, sprawozdania z wydarzeń, programy imprez, zaproszenia i foldery reklamowe, przewodniki krajoznawcze, przewodniki kulturalne, pisma fachowe, strony internetowe; instytucje

turalnych OMW to powiązania *via* Warszawa, co przypomina sytuację powiązań gospodarczych. Choć kalendarz wydarzeń kulturalnych wskazuje na organizowanie imprez o międzynarodowym charakterze także na obszarze OMW są one znacznie skromniejsze pod względem liczebności oraz „formatu” (np. w 2004 r. w woj. mazowieckim było ponad dwieście imprez kulturalnych. 14% imprez stanowiły imprezy o charakterze międzynarodowym. Imprezy międzynarodowe w OMW stanowią zaledwie 3% ogółu imprez w województwie i ponad 22% z ogółu imprez międzynarodowych).

Wyniki przeprowadzonych analiz wskazują także, że powiązania OMW w dziedzinie kultury są najmocniejsze z krajami europejskimi. Jednak, biorąc pod uwagę wszystkie wyróżnione kategorie powiązań kulturalnych, OMW ma kontakty kulturalne praktycznie z całym światem. Najwięcej wydarzeń kulturalnych zostało zorganizowanych w OMW dzięki współpracy z krajami Europy Zachodniej i Stanami Zjednoczonymi. Z państw afrykańskich, z którymi odnotowano powiązania kulturalne OMW, można wymienić tylko Republikę Południowej Afryki i Sierra Leone. Najintensywniej OMW współpracuje w dziedzinie kultury z Niemcami. Dla współpracy kulturalnej bardzo ważna jest tzw. aktywność indywidualna, a więc kontakty inicjowane i realizowane przez indywidualne osoby, także kontakty podtrzymywane dzięki indywidualnym znajomościom, animowane przez lokalnych liderów lub zaangażowanych indywidualnie działaczy kultury.

Mimo wielu dowodów na powiązania w dziedzinie kultury trzeba podkreślić, że wśród imprez kulturalnych, będących owocem współpracy OMW i strony zagranicznej (na terenie OMW) przeważają wydarzenia jednorazowe. Partycypanci zagraniczni ograniczają swe zaangażowanie do spraw organizacyjnych, nie partycypują w kosztach organizacji imprez (choć można to uznać za specyfikę dziedziny). Mimo uczestnictwa osób z zagranicy w OMW (poza Warszawą) przeważają imprezy o znaczeniu lokalnym. Głównymi filarami współpracy i kontaktów międzynarodowych OMW były i pozostają dwie instytucje warszawskie: Teatr Wielki-Opera Narodowa oraz Filharmonia Narodowa.

zagraniczne: Galeria Bułgarska, Węgierski Instytut Kultury, Włoski Instytut Kultury, Żydowski Instytut Historyczny, Czeskie Centrum, Austriackie Forum Kultury, Duński Instytut Kultury, British Council; instytucje krajowe: Mazowieckie Centrum Kultury i Sztuki, Polska Agencja Rozwoju Turystyki, Polska Konfederacja Sportu, CSW – Zamek Ujazdowski, Zachęta – Galeria Narodowa Sztuki, Polskie Centrum Informacji Muzycznej, Główny Urząd Statystyczny, UNESCO, Stowarzyszenie Trakt.

4. Powiązania w dziedzinie nauki i działalności badawczo-rozwojowej

W Obszarze Metropolitalnym Warszawy zlokalizowanych jest 78 uczelni wyższych, z czego 14 to uczelnie państwowe. Na obszarze Warszawy znajduje się 70 uczelni, poza obszarem 8 uczelni (nieco ponad 10%). Wszystkie uczelnie państwowe są zlokalizowane na terenie Warszawy i nie mają żadnych swoich oddziałów terenowych w Obszarze Metropolitalnym Warszawy.

Współpraca międzynarodowa uczelni wyższych OMW polega głównie na uczestnictwie w programach i projektach badawczych, wśród których najczęściej pojawia się program Sokrates-Erasmus. W jego ramach realizowane są m.in. wyjazdy polskich studentów na stypendia zagraniczne. Lista uczelni, na których stypendia te są realizowane jest bardzo długa. Uniwersytet Warszawski np. podpisał umowy z 283 uczelniami, a Wyższa Szkoła Humanistyczna im. A. Gieysztora w Pułtusku z 151 szkołami wyższymi na całym świecie. Te dwie uczelnie cieszą się również dużym zainteresowaniem ze strony studentów zagranicznych, którzy decydują się na podjęcie nauki w Polsce. Rosnąca liczba studentów z zagranicy jest dobrym miernikiem powiązań z zagranicą. W Polsce w roku akademickim 2002/2003 studiowało 7608 osób z zagranicy, z czego w uczelniach OMW ponad 25% tej liczby. W porównaniu do ogólnej liczby studiujących obcokrajowcy wciąż jednak stanowią znikomy procent (w kraju ok. 0,4%, na terenie województwa 0,5% i w OMW ok. 0,6%). Dla porównania w Berlinie na niektórych uczelniach udział studentów z zagranicy przekracza 17%.

Z przeprowadzonych analiz wynika, że uczelnie i instytuty naukowo-badawcze z OMW mają kontakty praktycznie z całym światem z pominięciem tylko niektórych krajów Azji, Afryki i Ameryki Południowej. Najsilniejsze są jednak związki z uczelniami i instytutami z Europy.

5. Powiązania międzynarodowe OMW w dziedzinie turystyki

Liczba turystów odwiedzających OMW oraz czas ich pozostawania w jego granicach może być wskaźnikiem atrakcyjności OMW i zaistnienia OMW w percepcji turystów z zagranicy. Jak wynika z przeprowadzonych analiz Warszawa w dalszym ciągu pozostaje miejscem atrakcyjnym dla turystów zagranicznych oraz miastem oferującym

zróżnicowaną ofertę noclegów. Cudzoziemcy korzystający z noclegów w Warszawie stanowili 96,4% ogółu turystów zagranicznych odwiedzających miejscowości położone w WMW (w 2003 r.). Podobnie, jak w przypadku powiązań gospodarczych i kulturalnych mamy do czynienia z dominacją Warszawy nad resztą obszaru. To w Warszawie znajduje się koncentracja zróżnicowanych w standardzie obiektów bazy noclegowej (46% z terenu OMW), w tym szczególnie luksusowych hoteli (4 i 5 gwiazdkowych, ok. 40% ogółu obiektów OMW). Mimo tej koncentracji poziom rozwoju sieci usług hotelowych w Warszawie odbiega od poziomu w innych krajach (np. w Pradze jest 276 hoteli o zróżnicowanym standardzie). Warto jednak zauważyć, że od 1999 r. obserwuje się stały wzrost liczby obiektów noclegowych tak w miejscowościach na terenie OMW, jak i w samej Warszawie. Charakterystyczne dla OMW jest utrzymywanie się kierunków przyjazdów turystów zagranicznych⁵. Przeważa napływ turystów zagranicznych z dotychczasowych kierunków – z Europy, głównie z Niemiec, Francji, Wielkiej Brytanii, Austrii, Włoch, krajów Beneluxu i Skandynawskich, Węgier; oraz krajów zamorskich – USA, Kanady, Korei Płd., Japonii, Australii. Średnio turysta spędzał w OMW ok. 2 dni.

Wyniki przeprowadzonej analizy skłaniają do wyciągnięcia wniosku, że OMW nie znalazł sobie miejsca na światowej mapie obszarów wartych odwiedzenia. Jak w poprzednich przypadkach atrakcją w ramach WOM jest Warszawa oraz zaledwie kilka miejscowości i gmin.

6. Międzynarodowe powiązania transportowe Obszaru Metropolitalnego Warszawy

Warszawa i jej obszar metropolitalny mają bardzo dogodne położenie w Europie. Tu krzyżują się jedne z najważniejszych szlaków kolejowych Kontynentu. Wiadomo, że większość połączeń kolejowych odbywa się na liniach do 1000 km, na których kolej może skutecznie konkurować z transportem lotniczym. Warszawa ma najsilniejsze powiązania kolejowe z Berlinem, ale można z niej dotrzeć bezpośrednio także do Astany i Nowosybirsk. Warszawa ma połączenia lotnicze z większością stolic europejskich, lecz jest słabo reprezentowana na liniach pozaeuropejskich. Dlatego większość pasażerów jest przewożona

⁵ Instytut Turystyki (Informacje Bieżące–GUS–Straż Graniczna-szacunek; dane za 2004 r.).

do portów przesiadkowych – największa częstotliwość połączeń występuje na trasach do Londynu – największego portu lotniczego Europy.

Obserwuje się okresowe zmiany częstotliwości połączeń lotniczych z Warszawy w okresie urlopowym i świątecznym. Pewien wpływ na powiązania komunikacyjne miało wejście na rynek przewoźników niskokosztowych. Mimo dużej dynamiki tego sektora nie stanowi on silnej konkurencji dla istniejących wcześniej linii lotniczych. Proponowane połączenia pojawiają się na nieobsługiwanych wcześniej trasach lub do alternatywnych, tańszych lotnisk. Można jednak zaobserwować korzystny wpływ tego wydarzenia na ofertę przewoźników kolejowych.

Wzrost roli Warszawy, a tym samym jej obszaru metropolitalnego w międzynarodowych połączeniach transportowych jest możliwy w przypadku szybkiej poprawy jakości infrastruktury kolejowej w kraju, umożliwiającej przyspieszenie połączeń z zachodu na południowy-wschód oraz w kierunku państw bałtyckich. Niezbędne jest także szybkie rozwiązanie problemu portu lotniczego. Bez dużego lotniska na terenie OMW Warszawa nie będzie w stanie stać się ważnym miastem tranzytu w ruchu lotniczym dla Europy Środkowo-Wschodniej.

7. Kontakty zagraniczne samorządów gminnych OMW

Gminy OMW współpracują łącznie z partnerami z 16 państw. Aż 7 z tych państw należy do grona „starych” członków UE (Francja, Grecja, Holandia, Niemcy, Szwecja, Wielka Brytania i Włochy), a tylko 3 do „nowych” (Czechy, Estonia, Litwa). Jedynym państwem spoza Europy, z którego pochodzi partner gminy z OMW są Stany Zjednoczone. Gminy nawiązały także kontakty z partnerami z państw położonych na wschód od granicy Polski niezwiązanych z UE, tj. z Białorusią, Rosją, Ukrainą oraz Mołdową, jak również z partnerem pochodzącym z państwa kandydującego obecnie do UE, tj. z Bułgarią.

Ponad połowa gmin (54%) ma tylko jednego partnera, a co 5 gmina ma po dwóch (21%) oraz po trzech partnerów (21%). Gminą wyróżniającą się pod względem liczby kontaktów jest Mińsk Mazowiecki, współpracujący z 9 partnerami. Jednocześnie miasto to jest w trakcie formalizowania współpracy z 10 partnerem (z USA)⁶. Mińsk Mazowiecki zatem niemal dorównuje liczbą kontaktów największym miastom Polski.

⁶ Na podstawie MIM, Gazeta Samorządowa z 25 marca 2005 r., nr III/140 rok XV.

Współpraca zagraniczna jest zdominowana przez współpracę w ramach związków bliźniaczych gmin (85% kontaktów). Żadna z gmin – respondentów nie współpracuje z organizacjami czy ekspertami zagranicznymi. Wśród dziedzin współpracy w ramach związków bliźniaczych dominują wymiana młodzieży, sport, turystyka i rekreacja oraz kultura. Dziedzinami często występującymi są także administracja samorządowa i oświata, a zatem wymagające działań bardziej zinstytucjonalizowanych. Rzadziej ma miejsce współpraca na polu ekologii czy wymiany naukowej. Sporadycznie współpraca odbywa się w dziedzinach związanych z opieką zdrowotną czy socjalną.

Ze względu na datę nawiązania współpracy w ramach związków bliźniaczych, można wydzielić 4 okresy kształtowania się powiązań międzynarodowych. Pierwszym są lata 1990-1991, kiedy to powstaje 8 związków (dziewięty w 1992 r.). Partnerami dla gmin z OMW są jednostki samorządowe z państw UE. Szukanie partnerów w krajach wysoko rozwiniętych prowadziło do wykształcenia się w tych związkach relacji typu „Kopciuszek i piękny Królewicz”⁷. W latach 1993-1995 nie zawierano żadnych związków.

W latach 1996–2001 powstało 15 związków. Analogicznie, jak w poprzednim okresie występują tu relacje „Kopciuszek i piękny Królewicz”, ale pojawiają się raczej relacje typu „brzydkie kaczątko”⁸ z partnerami z państw kandydujących do UE. Po raz pierwszy, w 2000 r., pojawiają się także partnerzy z krajów niezwiązanych z UE, tj. z Białorusi, Rosji i Ukrainy. W tym przypadku następuje odwrócenie relacji podmiotów typu „Kopciuszek i piękny Królewicz” – polskie samorządy są silniejszymi w tych związkach.

Ostatnim dającym się wyróżnić okresem są lata 2002–2004. Charakteryzuje się on nieprzerwanym wzrostem liczby nowych związków. Jest to okres „ekspansji” Włoch, z których pochodzi aż 7 z 17 nowych partnerów. Z państw kandydujących (a później członkowskich) do UE, nawiązano współpracę z jednostkami samorządowymi z Estonii (2) i Litwy (1). W tym okresie pojawia się również kolejny partner z Ukrainy i pierwszy z Mołdowy (1).

Warszawa, tak jak gminy OMW, nawiązywała współpracę w początkowym okresie transformacji oraz w okresie przedakcesyjnym. Głównymi

⁷ Relacja silnie asymetryczna, w której samorząd z „biedniejszego” kraju, w tym przypadku z Polski, oczekuje pomocy silniejszego partnera.

⁸ Relacja dotyczy względnie słabych ekonomicznie jednostek samorządowych (w porównaniu do jednostek ze „starej” UE), które współpracują, aby się uczyć na swoich doświadczeniach.

dziedzinami współpracy jest kultura (ponad $\frac{3}{4}$ kontaktów), a także administracja publiczna i zarządzanie, gospodarka komunalna, ochrona środowiska oraz współpraca gospodarcza (po ponad $\frac{1}{2}$ kontaktów). Rzadziej występuje współpraca na polu sportu i turystyki, planowania przestrzennego, oświaty, nauki czy wymiany młodzieży. Struktura dziedzin współpracy Warszawy jest zatem inna niż gmin OMW.

Reasumując można stwierdzić, że gminy aktywne, otwarte, szukające nowych rozwiązań dla swych problemów i chętne do dzielenia się swymi doświadczeniami są w OMW w mniejszości. Współpraca samorządów OMW jest realizowana przede wszystkim w dziedzinach ukierunkowanych na społeczność lokalną, szczególnie młodzież. Natomiast w przypadku Warszawy, poza kulturą, głównie w dziedzinach ukierunkowanych na funkcjonowanie miasta.

Prawie $\frac{3}{4}$ gmin mających partnerów zagranicznych korzystała również z oferowanych przez UE programów. Niemal połowa samorządów uczestniczących w programach UE wykazuje również inne formy kontaktów z zagranicą zaś ponad połowa gmin nie mających partnerów zagranicznych nie korzystała także z programów UE. Aż $\frac{3}{4}$ samorządów nie uczestniczących w programach UE nie wykazuje innych form kontaktów.

Podsumowanie

Przedstawiony w skrócie rys powiązań międzynarodowych Obszaru Metropolitalnego Warszawy (OMW) pozwala stwierdzić, że OMW znajduje się w sieciach powiązań europejskich i globalnych. Warszawa i jej obszar metropolitalny stanowią najbardziej dynamicznie rozwijający się region w kraju. O randze OMW stanowią nie tylko funkcje pełnione przez stolicę, istotny jest także jej znaczny potencjał ludnościowy, intelektualny i ekonomiczny.

Na tle OMW Warszawa jest ośrodkiem dominującym, stanowiącym w znacznej mierze o randze obszaru. Tu zlokalizowane są najważniejsze organy władz państwowych, jednostki nadrzędne mediów ogólnokrajowych, instytucji gospodarczych, certyfikacyjnych i statystycznych. Warszawa jest najsilniejszym w kraju ośrodkiem gospodarczym i jednym z najważniejszych węzłów komunikacyjnych. Rozwojowi takich funkcji towarzyszy pojawianie się i ewolucja obiektów hotelowych i infrastruktury turystycznej.

Znaczenie i powiązania gospodarcze OMW badano przez analizę występujących w nim firm zagranicznych. Najbardziej aktywne w OMW

są firmy działające w handlu detalicznym, bankowości i finansach, sektorze usług dla biznesu oraz firmy produkcyjne. Poza Warszawą firmy o największych dochodach zostały zlokalizowane w powiatach otwockim, pruszkowskim i warszawskim zachodnim.

Powiązania w zakresie kultury zaliczono do najważniejszych. Stanowią bardzo istotny etap w nawiązywaniu trwalszej współpracy o charakterze gospodarczym. Praktycznie jednak wszystkie takie kontakty OMW odbywają się za pośrednictwem Warszawy. Warto też podkreślić, że w wyniku współpracy dochodzi zwykle do organizowania jednorazowych wydarzeń. Niewiele jest natomiast imprez cyklicznych o randze światowej.

W porównaniu z OMW Warszawa odznacza się także dominacją funkcji szkolnictwa wyższego, tutaj zlokalizowana jest także przeważająca część bazy hotelowej, tu też krzyżują się jedne z najważniejszych szlaków kolejowych Europy.

Współpraca zagraniczna gmin OMW cechuje się dużym zróżnicowaniem. Odnotowano relatywnie mały stopień rozwoju sieci powiązań zagranicznych tego rodzaju. W OMW przeważają gminy nie mające żadnych kontaktów zagranicznych. Zjawisko to zmusza do refleksji nad postawami samorządowców obszaru. Jednocześnie zauważono, że zainicjowanie współpracy zagranicznej może przynosić gminom wymierne efekty i często jest czynnikiem motywującym do uczestnictwa w programach Unii Europejskiej. Należy się liczyć z intensyfikacją kontaktów tego typu w przyszłości, którym będzie sprzyjać pogłębianie współpracy z UE. Współpraca samorządów OMW jest realizowana przede wszystkim w dziedzinach ukierunkowanych na społeczność lokalną, szczególnie młodzież. Natomiast w przypadku Warszawy, poza kulturą, głównie w dziedzinach ukierunkowanych na funkcjonowanie miasta.

Wśród powiązań międzynarodowych zdecydowanie najszybciej rozwijają się relacje gospodarcze Warszawy – promieniujące na jej obszar metropolitalny. W znacznym stopniu jest to renta uzyskiwana za wyjątkowe cechy miasta – stolicy. Dalszy rozwój wspomnianych powiązań jest uzależniony od rozwoju infrastruktury komunikacyjnej. Znacznie większą uwagę powinno się także przywiązywać do współpracy kulturalnej, która może być zasadniczym czynnikiem wpływającym na promocję regionu w świecie. Warszawa i OMW odznaczają się także bogatymi walorami turystycznymi wynikającymi ze spuścizny historycznej. Ich umiejętne wykorzystanie, w połączeniu z tworzeniem w OMW punktu tranzytowego Kontynentu, może zwiększyć zainteresowanie regionem, co z kolei powinno poprawić jego miejsce w sieci europejskich metropolii.